

Joonas Kinnunen
**Eettisen raja-alueilla – vuoden 2013 Body Worlds -näyttely
Heurekassa ja keskustelu ihmisruumiiden esittämisestä
näyttelytarkoituksessa**

Maailmankuulu Body Worlds –näyttely tuli ja meni. Helsingin tiedekeskus Heurekan antaman tiedotteen mukaan vuoden 2013 kävijämäärät kohosivat lähes ennätyslukemiin 431 244 kävijällä. Kiinnostuksen lisäksi näyttelyn tulo Suomeen herätti myös vastustusta.

Plastinaatio ja Body Worlds

Vaikka useimmille Body Worlds lienee tuttu, kerrattakoon lyhyesti mistä on kyse. Body Worlds on seurausta saksalaisen Gunther von Hagensin 1970-luvulla kehittämästään kudosten säilöntämenetelmästä, plastinaatiosta. Plastinaatiossa kudosten nesteet ja rasvat korvataan silikonipohjaisella muoviseoksella, minkä seurauksena ruumiin lahoaminen pysähtyy. Paitsi, että menetelmällä saadaan säilytettyä kudosta, soveltaen sillä saadaan tallennettua kokonaisuudessaan myös verisuoniston muoto lukuunottamatta kaikkein pienimpiä hiussuonia. Plastinointi tekee kudoksista paitsi pitkään säilyviä, myös erittäin kestäviä.

[\[1\]](#)

Ensimmäinen Body Worlds -näyttely järjestettiin Tokiossa 1995. Erikoista näyttelyssä on muihin verrattuna se, että ruumiit on aseteltu tekemään jotain, usein johonkin äärimmäisen fyysiseen tai notkeutta vaativaan asentoon, esimerkiksi balettianssijan ojennukseen. Näyttelyissä on toki esillä muutakin, muun muassa koko kehon viipalenytytteitä, sisäelimiä ja muita kehon osia. Kiistanalaiseksi Body Worlds –konseptin kuitenkin on tehnyt se, että jotkin asennoista lähestyvät visuaalisuudellaan enemmän taideteosta kuin ihmisruumiin opetuksellista esittämistä^[2]. Maailmalla kiertää tällä hetkellä useita näyttelyitä yhtä aikaa, joista Suomessa käynyt oli pienimmästä päästä.

Opetusta vai viihdettä?

Vastustajien ja kannattajien joukko voidaan jakaa kahteen ryhmään: maallikoihin ja ammattiryhmään, tässä tapauksessa anatomeihin. Maallikoiden vastustavia argumentteja löytyy laidasta laitaan niin lasten järkyttymisestä alastomuuden tai pelottavuuden takia aina huomioihin siitä, minkä ikäisen sikiön esittäminen on sopivaa tai miten lahjoittaminen plastinaatioon vähentää luovutettavien elinten määrään, joilla voidaan pelastaa ihmishenkiä. Puoltavia argumentteja puolestaan on ollut muun muassa näyttelyjen opetuksellinen aspekti.

Anatomien kohdalla probleema on monimutkaisempi. Jonesin ja Whitakerin (2009) artikkeli valottaa hyvin sitä, miksi jotkut anatomien ammattiyhteisöstä järkyttyivät Body Worldsistä. Osa on esittänyt huolensa siitä, missä menee hyvän maun raja ja kuinka soveliaasta –kyse on kuitenkin

ihmisruumiista– on esitellä ruumis enemmän taiteellista kuin opetuksellista päämäärää ajatellen. Kyse ei kuitenkaan ole pohjimmiltaan etiikasta vaan alan traditioista poikkeamista: yksityisestä on tehty julkista ja kuolleista elävän kaltaisia.^[3] Jones & Whitaker määrittävätkin tämän olevan suurin syy ristiriitaiseen vastaanottoon, sillä plastinointi tekniikkana, IFP:n (Institute for Plastination) toiminta muun muassa toimittamalla näytteitä yliopistoille ja tätä myötä anatomian tuntemuksen ja opetuksen kehittyminen ovat moninkerroin hyödyttäneet alaa.^[4]

Monet maat ovat sallineet Body Worlds –näyttelyt pääasiassa siksi, että esillä olevat ruumiit on lahjoitettuja ja niiden lahjoittajat ovat olleet yleisesti tietoisia mihin heidän ruumiinsa tulee käytettäväksi. Esimerkiksi myös Suomen näyttelyssä nähdyn parin, joka oli plastinoitu harrastamaan seksiä, kohdalla oli erikseen mainittu, että molemmat osapuolet ovat eläessään hyväksyneet seksiasentoon plastinoinnin. Plastinointiin suhtaudutaankin lainopillisesti useissa maissa samalla tavoin kuin ruumiin luovuttamisessa lääketieteelle. Ihmisellä on oikeus päättää omasta ruumiistaan, myös kuoleman jälkeen.

Jones & Whitaker jakavat kokokehoplastinoinnit 4 kategoriaan: Urheilulliset, läpileikkaukset, historialliset ja määrittelemättömät. Kaksi viimeistä ryhmää ovat heidän mielestään ongelmallisimmat, sillä niiden tarkoitus on enemmän taiteellinen kuin opetuksellinen. Jälkimmäisimpään ryhmään kuuluu esimerkiksi James Bond –elokuvassa Casino Royale vilahtanut Poker-playing trio. Juurikin tämänkaltaisista plastinaateista kumpuaa keskustelu plastinoinnin eettisyydestä. Mutta toisaalta kyse on osittain myös siitä, että tekniikka ei ole aiemmin mahdollistanut ruumiiden esittämistä tällä tavalla. Itse ruumiiden esittely museossa tai näyttelyssä ei ole uusi asia. Muumioita ja muita ihmisjäänteitä on ollut esillä kaikkien nähtäväksi jo yli vuosisadan.

Huhuja ja epäeettistä toimintaa

Body Worlds ei ole täysin syytön huhujen syntymisessä ja niiden kiertämisessä. Näyttelyissä ei nimittäin ole esillä minkäänlaista informaatiota lahjoittajista. Esimerkiksi syntymätön lapsi ja tämän äiti –plastinoinnista on maallikoiden keskuudessa herännyt keskustelua heidän kuolinsyystään. Minkälainen tilanne on paitsi tappanut äidin myös estänyt yrittämästä pelastaa lasta, joka olisi jo selvinnyt kohdun ulkopuolella? Body Worldsin vaitonaisuus tämän kaltaisissa tilanteissa, mikä suurelta osin kuitenkin selittyy lahjoittajien anonymiteetin säilyttämisellä, on omiaan ruokkimaan huhuja. Muun muassa pieni The Morning Call –lehti on syyttänyt Body Worldsia kiinalaisten poliittisten vankien hankkimisesta näyttelyihinsä.^[5]

Väitteisiin koskien vankien käyttöä ei ole saatu varmuutta ja tuskin tullaan Body Worldsin puolelta saamaankaan, sillä paperityön kautta lahjoittaja pystytään yhdistämään ainoastaan kuolintodistukseen, mutta ei itse näytteillä olevaan plastinointiin^[6], jos lähteeseen on uskomista. On kuitenkin vaikea nähdä, miksi suositulla näyttelyllä olisi pulaa lahjoittajista. Arvostelijoista voi olla vaikea ymmärtää miksi joku haluaisi lahjoittaa ruumiinsa näytteille, mutta (ja pyydän jo etukäteen anteeksi vertausta) toisaalta on osoitettu, että ihmiset ovat valmiita luopumaan monistakin asioista. Joillekin Big Brother -ohjelmaan osallistuminen on itsetunnon ja arvokkuuden menettämisen arvoista ja toisaalta yllättävän moni on valmis lähtemään yksisuuntaiselle matkalle Marsiin.

Body Worldsia väitetään usein epäeettisemmäksi (johtuen todennäköisesti suuremmasta julkisuudesta) kuin monia muita ihmisjäänteitä esitteleviä näyttelyitä. Jess Beck kirjoittaa kuitenkin blogissaan kahdesta tapauksesta, joissa tunnettujen ruumiiden hankkiminen on ollut huomattavasti eettisesti arveluttavampaa kuin mitä Body Worldsin^[7]. Marburgin lääketieteellisen museon suosittu

"Marburger Lenchen" on 1800-luvun lopulla hukuttautuneen naisen ruumis, jonka nimi on edelleen esillä näyttelyn yhteydessä. Mutter Museumiin "Soap lady" ei ikinä myöntänyt lupaa ruumiinsa käyttöön lääketieteellistä tarkoitusta varten tai asettaa esille museoon. Koko ruumiin hankkiminen on itse asiassa kyseenalaista ja dokumenttien mukaan anatomi Joseph Leidy on esittänyt vainajan pojanpoikaa kaivaakseen ruumiin ylös. Oletettavasti nainen oli kuollut niin ikään 1800-luvulla. Etiikka koskien ruumiita ei muutu, vaikka moraalinen ajatusmaailma ruumiiden hankkimisesta olikin erilainen 100-200 vuotta sitten, jolloin oli varsin yleistä kaivaa ylös haudattuja vainajia lääketieteellistä käyttöä varten. Body Worldsin kilpailija BODIES... The Exhibition on puolestaan julkisesti myöntänyt, että heidän saamansa ruumiit tulevat Kiinasta ilman tietoa henkilöllisyydestä tai tahdonalaisuudesta.

Viimeisin on selkeästi epäeettinen, mutta kaksi edeltävää esimerkkiä ovat Body Worldsin tavoin rajatapauksia. Vaikka hankkimismenetelmä on kyseenalainen, ruumiit ovat pääasiassa esillä siksi, että niillä on myös tieteellistä painoarvoa. Arvioitaessa tapauksen etiikkaa pitääkin asettaa vaakaan seuraavat asiat: hankkimistapa, esittämisen tarkoitus, yleinen kontribuutio ja ruumiin kuolinvuosi. "Soap lady" esittely on eettistä, jos kolmen muun kriteerin summa on suurempi kuin epäeettisen hankintatavan, eli eettinen pisteytys on kokonaisuudessaan positiivinen. Bodies... The Exhibition puolestaan jäisi pahasti negatiiviseksi:

<i>Hankintatapa: kyseenalainen</i>	-
<i>Esittämisen tarkoitus: tulonhankinta</i>	-
<i>Yleinen kontribuutio: lisää tietoisuutta ihmisruumiista</i>	+
<i>Ruumiin ajoitus: moderni</i>	-

Kysymyksiä ilman selkeää vastausta

Jos vastaus kysymykseen "onko ruumiiden esittäminen suurelle yleisölle eettistä" olisi yksiselitteinen, keskustelua ei tällä hetkellä käytäisi. Lukuunottamatta selkeitä epäeettisiä tapauksia, kyse on tulkinta- ja mielipide-eroista, mutta toisaalta myös 1900-luvun lopun ja 2000-luvun yksilön vieraantumisen luonnosta ja kuolemasta. Myös kulttuurilla on osuutensa. Ajatus avoimen arkun hautajaisista voi evankelisluterilaista kuohahduttaa yhtä paljon kuin Body Worlds, kun taas Yhdysvalloissa tapa on normi.

Heurekan suuret kävijämäärät osoittavat, että myös Suomessa moni hyväksyy ihmisruumiiden esittämisen osittain viihteellisessäkin tarkoituksessa, ainakin niin kauan kun se on hyvän maun mukaista ja on osa suurempaa opetuksellista ja kasvatuksellista pyrkimystä. Mutta kuten tämän tyyppisissä kysymyksissä on usein vaarana, on vältettävä ylireagoitua. Jokainen tapaus on yksilöllinen ja myös siten niitä tulisi käsitellä. Eettinen pisteytys voisi olla mahdollinen väline arviointiin. Esimerkiksi kielto esittää muumioita näyttelyissä olisi kiistatta menetys kaikille.

Erikoista Body Worlds –konseptissa on, että kuvien ottaminen ja julkaiseminen kaikissa yhteyksissä ilman von Haegensin lupaa on kielletty. Linkin kautta pääsee kuvagalleriaan, jossa on otoksia myös Helsingissä esillä olleista plastinaatioista: [LINK](#)

Kirjoittaja on HuK, pääaineenaan arkeologia ja painii parhaillaan gradunsa kanssa.

KIRJALLISUUTTA JA LÄHTEET:

- Beck, J. 1.12.2013: [Bring out your dead: navigating the ethics of displaying human remains in museums](#) Jones, D. G. & Whitaker, M. I. 2009. Engaging with plastination and the Body Worlds phenomenon: A cultural and intellectual challenge for anatomists. *Clinical Anatomy* 22: 770-776.
- The Morning Call 26.1.2013. ['Bodies Revealed' revealed.](#)
- Preuss D. 2008. Body Worlds: looking back and looking ahead. *Annual Anatomy* 190: 23–32.
- Ulaby, N. 11.8.2006. [Origins of Exhibited Cadavers Questioned.](#)

1. Jones & Whitaker 2009: 773-774 [↑](#)
2. Jones & Whitaker 2009: 773 [↑](#)
3. Jones & Whitaker 2009: 771. [↑](#)
4. Jones & Whitaker 2009: 773-775 [↑](#)
5. The Morning Call 26.1.2013 [↑](#)
6. Ulaby 11.8.2006 [↑](#)
7. Beck 1.12.2013 [↑](#)